

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE REFORMATĂ

Școala Doctorală Ecumene

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

WISE ÎN VECHIUL TESTAMENT

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. MOLNÁR JÁNOS

Doctorand:

Kovács Erika-Mónika

CLUJ-NAPOCA

2020

Cuprinsul tezei

CUPRINS.....	3
CUVINTE CHEIE.....	6
INTRODUCERE.....	7
SCOPUL CERCETĂRII.....	9
STRUCTURA TEZEI.....	10
IPOTEZELE.....	12
CONCLUZII.....	13
BIBLIOGRAFIE.....	14

CUPRINS

Introducere.....	6
1. Visul din perspectiva istoriei religiilor.....	10
1.1 Visele și dezlegarea viselor în viața oamenilor antici.....	11
1.1.1 Egiptul.....	15
Referiri asupra dezlegărilor viselor egiptene în Vechiul Testament.....	19
1.1.2 Mesopotamia.....	22
Referiri asupra dezlegărilor viselor mesopotamiene în Vechiul Testament.....	28
Concluzii.....	32
2. Visul din perspectiva medicului și a psihologului.....	35
2.1 Sensul medical al noțiunii de vis.....	35
2.1.1 Rolul și scopul visului.....	35
2.1.2 Importanța și durata visului.....	36
2.1.3 Sensul științific al visului.....	38
2.1.4 Tipurile de vise.....	39
2.1.5 Etapele somnului.....	41
2.1.6 Cauza somnului.....	48
2.1.7 Uitarea viselor.....	50
Visul în Vechiul Testament din perspectiva medicului.....	51
2.2 Sensul noțiunii de vis din perspectivă psihologică.....	57
2.2.1 Ce este visul?.....	58
2.2.2 Vederea visului.....	63
2.2.3 Visul ca împlinire a dorinței.....	66
2.2.4 Izvorul viselor.....	69
2.2.5 Teoriile viselor.....	74
2.2.5.1 Vis și suflet.....	75
2.2.5.2 Vis și trezire.....	76
2.2.5.3 Străinătatea visului.....	78
2.2.5.4 Vis și intelect.....	80
2.2.5.5 Vis și morală.....	81
2.2.5.6 Vis și complex.....	83

2.2.5.7	Subconștientul și visul.....	85
2.2.6	Categorii ale visului.....	89
2.2.7	Uitarea viselor.....	98
2.2.8	Dezlegarea visului – interpretarea viselor.....	105
2.2.8.1	Interpretarea visului după Sigmund Freud.....	110
2.2.8.2	Interpretarea visului după Carl Gustav Jung.....	127
2.2.8.3	Diferențele interpretării visului la Sigmund Freud și la Carl Gustav Jung.....	131
2.2.8.4	Interpretarea visului din a doua jumătate a sec. al XX-lea, din perspectiva psihologilor	136
	Vederea visului din Vechiul Testament în lumina psihologiei.....	138
3.	Noțiunea de vis în Vechiul Testament.....	154
3.1	Visul în viața poporului din Israel.....	154
3.2	Viziunea etimologică asupra visului.....	157
3.2.1	Visul ”de fapt”.....	161
3.2.2	Visul adânc.....	164
3.2.3	Vise marcante ale visului.....	168
	Concluzii.....	171
3.3	Tipurile de vise.....	171
3.3.1	Vise ce transmit o afirmație.....	172
3.3.1.1	Vise ce transmit o afirmație poporului din Israel.....	174
3.3.1.2	Vise ce transmit o afirmație popoarelor păgâne.....	177
3.3.2	Vise salvatoare.....	179
3.3.3	Vise influențatoare ale istoriei.....	181
3.3.4	Vise profetice.....	183
3.3.5	Vise simbolice.....	186
3.4	Visul, ca simbol.....	187
3.4.1	Visul ca simbol al lenevității și al inutilității.....	188
3.4.2	Visul ca simbol al efemerității.....	200
3.4.3	Visul ca simbol al morții.....	203
	Concluzii.....	208
3.5	Visele mincinoase ale profeților falși	210
	Concluzii.....	216
3.6	Visele în cărțile literaturii înțelepte.....	217

3.6.1	Visul în cartea lui Iov	217
3.6.2	Visul în cartea Psalmilor.....	222
3.6.3	Visul în cartea Pildelor.....	230
3.6.4	Visul în cartea Predicatorului.....	236
3.6.5	Visul în cartea Cântarea Cântărilor.....	238
	Concluzii.....	241
3.7	Visele și dezlegătorii acestora în Vechiul Testament.....	243
3.7.1	Visul în perioada proorocilor.....	243
3.7.1.1	Iacob.....	244
	Concluzii.....	255
3.7.1.2	Iosif.....	257
3.7.1.2.1	Visele lui Iosif.....	260
3.7.1.2.2	Visele paharnicului și ale bucătarului principal.....	264
3.7.1.2.3	Visele faraonului.....	266
	Concluzii.....	275
3.7.2	Visul în perioada regalității.....	276
3.7.2.1	Solomon.....	277
	Concluzii.....	283
3.7.3	Visul în timpul prizonieratului babilonian.....	284
3.7.3.1	Daniel.....	285
3.7.3.1.1	Visul regelui babilonian Nabucodonosor despre tabloul vertical.....	288
3.7.3.1.2	Visul regelui babilonian Nabucodonosor despre marele copac.....	295
3.7.3.1.3	Visul profetului Daniel despre cele patru imperii ale lumii și despre lumea veșnică a Fiului lui Dumnezeu.....	300
	Concluzii.....	309
	Rolul viselor din perspectiva elevilor liceeni ai Colegiului Național Kölcsey Ferenc Satu Mare.....	311
	Concluzii.....	463
	Rezultate.....	469
	Bibliografie	481

CUVINTE CHEIE

afirmație, vis, medicină, dezlegarea viselor, interpretarea viselor, Vechiul Testament, psihologie, profet, istoria religiilor, elevi liceeni

INTRODUCERE

Visul este o parte a vieții noastre. Visul a reprezentat omului, întotdeauna, un oarecare mister, pe care, de-a lungul timpului, diferitele popoare și culturi au încercat să-l interpreteze în felurite moduri. Întotdeauna, în toate culturile s-au acordat o mare importanță viselor.

Au căutat răspunsuri la întrebarea de ce visează omul, care este semnificația, mesajul visului. De-a lungul secolelor, mulți au cercetat misterul visului, căutând răspuns la relația pe care o are visul cu starea de vigilență. Există diferență între starea trează și vis, care se poate considera realitate, sau se pot separa cele două?

În Vechiul Testament, visul este unul dintre posibilele mijloace de comunicare ale lui Dumnezeu, prin intermediul căruia și-a exprimat voința și a dat răspuns la situațiile vieții curente sau chiar în ceea ce privea viitorul.

În contradicție cu gândirea păgână a popoarelor antice, care au văzut mesajele zeilor în vise, omul Vechiului Testament vorbește despre un Dumnezeu personal, care se poate exprima aleșilor săi și prin intermediul viselor. Această manifestare dumnezeiască transmite un mesaj, pune în lumină problemele actuale ale omului, având mesaj și în ceea ce privește viitorul. Acestea vedem în viața multor persoane din Vechiul Testament, cărora Dumnezeu li s-a adresat prin vis, exprimându-și astfel dorința. Se poate observa în viața lui Iacob, Iosif, Solomon, Daniel, care au putut cunoaște exprimarea dorinței divine prin vis.

Interpretarea viselor se bucură și în ziua de azi de interes din partea oamenilor, care încearcă să le cerceteze, să le înțeleagă, să le interpreteze, totuși visele mai ascunzând multe mistere. Din felul cum au interpretat sau au înțeles visele, putem afla despre diferitele culturi.

Dar, nu doar în trecut, ci și în zilele noastre visele se bucură de interes. Medicina de azi caută să răspundă la întrebarea că ce este visul, de ce anume visează omul, adică care este scopul acestuia. Această întrebare nu este simplă, încă nici azi nu s-a cristalizat, deși anumite cercetări încearcă deja să răspundă la ea.

Știința medicală consideră ca importantă visarea, visele, care sunt în strânsă relație cu corpul uman, contribuind la armonie.

Psihologia joacă, de asemenea, un rol hotărâtor în privința viselor. Este important să vorbim și despre diferitele cercetări din domeniul psihologiei, fiindcă, încă de la începutul istoriei, visul a fost interpretat ca un fenomen sufletesc. Au căutat și caută să răspundă la întrebarea că de ce noaptea "se nasc" imagini ale visului, cum influențează aceste imagini omul și ce anume ne prevestesc ele, care este scopul lor în ce privește psihicul uman.

Psihologia consideră că visul are o funcție, îndeplinește un rol important în sufletul uman, menținând echilibrul corp-suflet.

Consider că, pentru a înțelege visele din Vechiul Testament, trebuie să știm că de-a lungul secolelor, psihologii cum le-au interpretat, ce fel de cercetări au făcut pentru a găsi răspuns la întrebarea că de ce visăm, dezvăluind cele mai adânci straturi ale psihicului uman.

În Vechiul Testament visul a făcut parte din viața poporului din Israel, pentru ei era clar că visul este un mijloc prin care Dumnezeu comunică, pe care trebuie să-l urmărească, fiindcă astfel își exprima dorințele. Visele reprezintă mesajele lui Dumnezeu de la Facere până în zilele noastre, în ele putem identifica afirmațiile sale, care fac referire nu doar la vremurile trecute, ci și la cele prezente.

Potrivit Vechiului Testament, Dumnezeu hotărăște soarta omului, iar prin vise oferă indicii în ce privește viitorul, în schimb interpretarea viselor ține de Dumnezeu, care prin oamenii săi le-a elucidat.

Analizând visele din Vechiul Testament am simțit nevoia să ofer o viziune atât din perspectiva istoriei religiilor, cât și din perspectiva științei – medicină și psihologie – despre ce este visul, care este rolul său în viața noastră, respectiv să aflu dacă asemănător omului din Vechiul Testament și omul contemporan vede în vis un mesaj al lui Dumnezeu.

SCOPUL CERCETĂRII

În Vechiul Testament, visul apare în fața noastră ca o cale de comunicare al lui Dumnezeu.

Scopul cercetării mele a fost să primesc răspuns la întrebarea care a fost scopul lui Dumnezeu în Vechiul Testament cu visele, cu dezlegătorii de vise, ce a însemnat visul în vremea proorocilor, în vremea regatului și în perioada robiei babiloniene.

Pe parcursul cercetării am încercat să evidențiez acele persoane din Vechiul Testament, în viața cărora visul juca un rol important, le-a adus schimbări semnificative în viață.

Am fost curios să aflu că în viața omului de azi ce rol are visul, cum îl interpretează. M-am gândit, că pentru aceasta, trebuie să analizez visul și din altă perspectivă, astfel în afara teologiei, am analizat și din perspectiva altor domenii ale științei, cum privesc ele visul. Astfel, cercetarea mea cuprinde interpretarea visului din perspectiva istoriei religiilor, a medicinei și psihologiei.

Am analizat, că din perspectiva istoriei religiilor, ce au gândit popoarele antice – Egiptul și Mesopotamia – despre vis, și că se poate crea o legătură între viziunea popoarelor antice despre vis cu Vechiul Testament.

Am analizat că științele – medicina și psihologia – cum interpretează visele și că se pot lega cu visele din Vechiul Testament.

Pe lângă toate acestea, tot ca parte a cercetării, am realizat un chestionar adresat elevilor liceeni, în care i-am întrebat că dacă sunt preocupați de vise, și dacă cunos visele, din Vechiul Testament, și că dacă se poate considera azi visul ca un mesaj al lui Dumnezeu.

STRUCTURA LUCRĂRII

Lucrarea cuprinde 4 capitole mari.

1. Visul din perspectiva istoriei religiilor

În această parte am căutat să răspund la întrebarea cum au văzut popoarele antice – Egiptul și Mesopotamia – visele, cum le-au interpretat, ce fel de tehnici au folosit în interpretarea lor, și ce lucrări au creat în această privință.

În Antichitate visul era poarta transcendenței. Popoarele antice au descoperit în vise înțelepciunea divină în ce le privește viitorul, astfel dezlegătorii de vise erau priviți cu respect. Au crezut că visele erau trimise de zei oamenilor, pentru a-și găsi soluții în dirijarea propriului destin sau chiar pentru propriile vindecări.

Am comparat credința despre visele din Vechiul Testament cu interpretarea viselor de că tre popoarele antice.

2. Visul din perspectiva medicului și a psihologului

În această parte am analizat viziunea științei medicale despre vise, cum le interpretează. Am analizat faptul că de ce visează omul, care este funcția, rolul, cauza și scopul visului. Am vorbit despre diferitele tipuri de vise, despre etapele visului, despre când anume ”se nasc” aceste imagini ale visului și despre uitarea visului. În lumina acestora am analizat cum explicația medicinei se poate lega de visele din Vechiul Testament.

Analizând interpretarea viselor din perspectiva psihologiei, în ultimele două secole au încercat să răspundă la multe întrebări. Potrivit psihologiei, visele se leagă de viața noastră zilnică, de sentimentele, gândurile, dorințele, temerile noastre. Visele ne pun față în față cu acele sentimente cu care ne întâlnim pe parcursul zilei, sau eventual cu care nu ne dorim să ne întâlnim. Visele din Vechiul Testament devin mai apropiate de noi, cunoscând rezultatele cercetărilor psihologice legate de vis.

Din perspectiva psihologiei am analizat că ce este visul, ce este vederea visului, care sunt izvoarele viselor, care sunt teoriile visului. Am vorbit despre categoriile viselor, despre uitarea viselor, despre dezlegarea și interpretarea lor. Legat de interpretarea visului am evidențiat cercetările lui Sigmund Freud și ale lui C. G. Jung. Tot ceea ce spune psihologia despre vise l-am legat de visele din Vechiul Testament.

3. Noțiunea de vis în Vechiul Testament

Acest capitol dă titlul tezei "Vise în Vechiul Testament". Am analizat semnificația etimologică a noțiunii de vis, și am pus în lumină unde și în ce context apar. În categoria viselor din Vechiul Testament am vorbit despre vise ce transmit mesaj divin, vise salvatoare, influențatoare ale istoriei, despre vise profetice și simbolice. chiar și despre visele false ale unor profeți falși.

Am analizat că în cărțile literaturii înțelepciunii unde ne întâlnim cu vise, respectiv în ce context apar aceste vise.

În partea a doua a acestui capitol am explicat, cronologic, acele întâmplări în care ne întâlnim cu vise, visători, respectiv persoane care dezleagă vise, de la prooroci și până la prizonieratul babilonian. Aici i-am evidențiat pe Iacob, Iosif, Solomon și Daniel, care au fost aleșii lui Dumnezeu, cei cărora i-a vorbit prin vis, respectiv cei care puteau descifra visele.

4. Rolul viselor din perspectiva elevilor liceeni ai Colegiului Național Kőlcsey Ferenc Satu Mare

Partea finală a lucrării mele conține cercetarea făcută în rândul liceenilor. În total am chestionat 269 de elevi, luând în considerare, în interpretarea răspunsurilor, sexul, clasa, profilul și domiciliul elevilor.

Chestionarul a cuprins 24 de întrebări, care a avut ca scop să aflu cum văd ei visele, care este opinia lor despre vise.

Întrebările 1-6 a vizat orientarea religioasă a elevilor, ce înseamnă pentru ei Dumnezeu, rugăciunea și credința. Întrebările 7-12 au vizat visele elevilor, amintirea propriilor vise, tipurile viselor. Întrebările 18-20 s-au orientat să aflu dacă sunt preocupați de visele lor, dacă încearcă să le descifreze. Întrebările 21-23 se orientează spre propria viață religioasă. Am putut afla că visele pot fi mesaje ale lui Dumnezeu, și că au simțit vreodată dacă Dumnezeu li s-a adresat prin vis. Întrebarea 24 i-a măsurat cunoștințele despre Vechiul Testament, respectiv dacă cunosc visele, visătorii și persoanele care dezleagă visele din Vechiul Testament.

IPOTEZELE LUCRĂRII

În Vechiul Testament visul este o comunicare, o manifestare a lui Dumnezeu. Pentru a primi o imagine holistică despre vise, în afara teologiei, am analizat și alte ramuri ale științei legate de vis.

1. Am presupus că dacă în viața omului din Vechiul Testament, visul a avut un loc atât de important, atunci și în viața popoarelor antice trebuia să joace un rol hotărâtor, îndeplinind un rol important în cultura și în credința lor. De aceea, am analizat visele din perspectiva istoriei religiilor.

2. Am presupus că medicina, ca știință exactă, care se ocupă cu fizicul uman – punând la o parte sufletul – nu privește visul ca o manifestare, ca o comunicare a lui Dumnezeu.

3. În ce privește psihologia, am presupus că în această știință, ce se ocupă cu procesele sufletului uman, pune accent pe vis, pe imaginea visului. Am pornit de la premisa că psihologia chiar dacă nu susține susținut că visul este o comunicare, o manifestare a lui Dumnezeu, totuși pot fi legături, cercetări, teorii, care în privința viselor se orientează către un transcendent, către Dumnezeu.

4. Pe baza cercetării întreprinse în rândul elevilor de liceu am presupus că ei sunt interesați de vise, le consideră importante, le influențează viața și se interesează de vise și de semnificația lor. Totodată am considerat că elevii cunosc mai puțin visele și visătorii din Vechiul Testament.

CONCLUZII

În Vechiul Testament apare un material bogat legat de vise. În multe locuri citim despre vise, despre visători și despre persoane care dezleagă aceste vise. Pentru omul din Vechiul Testament visele, interesul acordat viselor au făcut parte din viața lor de zi cu zi. A privit visele ca un mesaj al lui Dumnezeu, ce reprezintă un canal de comunicare între om și Dumnezeu, fiind un mijloc de manifestare, de orientare și de profeție. Dumnezeu, prin intermediul acestora, oferă indicii, preziceri pentru oameni, dintre care anumiți aleși pot vedea visele, iar alții le interpretează.

Din perspectiva istoriei religiilor, și popoarele antice au văzut mesaje divine în vise, în schimb a fost diferite față de visele omului din Vechiul Testament. La popoarele antice visul este antropocentric, față de visele Vechiului Testament care sunt întotdeauna teocentrice. Popoarele antice au văzut mesajele zeilor în vise, în schimb poporul din Israel le-a perceput ca mesaje ale unicului Dumnezeu, ce le determină viitorul.

Știința medicală accentuând importanța visului, a somnului, vorbește despre rolul și importanța fiziologică a acestora, nevorbind despre suflet, despre noțiunea de subconștient, astfel neconsiderând visul ca o manifestare a lui Dumnezeu.

Psihologia, cercetând adâncurile subconștientului și ale sufletului, arătând legătură cu visele din Vechiul Testament, care sunt importante fiindcă conduc la autocunoaștere.

Privind aceste două ramuri ale științei, putem susține că visul ajută în stabilirea armoniei omului, stabilitatea mentală a acestuia, armonia dintre corp și suflet.

Planul cercetării pe care l-am aplicat în rândul elevilor de liceu, a avut rezultate surprinzătoare. Ipotezele mele s-au adevărat parțial, în totalitate sau deloc.

În concluzie, se poate spune că în Vechiul Testament visul este o manifestare a lui Dumnezeu și nu putem exclude că El și azi tot prin vis se manifestă, comunică. Manifestările nu s-au încheiat nici azi, ba chiar tot mai mult își câștigă teren. Chiar dacă azi manifestarea lui Dumnezeu este Sfânta Scriptură, poate să se adreseze și prin vis, își comunica și în acest fel dorința Sa. Când azi vorbim despre vise și despre interpretarea acestora, trebuie să avem grijă ca acesta să se realizeze în lumina Sfintei Scripturi.

În Vechiul Testament visul este o oportunitate, prin care omul poate vedea tot ceea ce în starea trează, în realitate, nu putea să înțeleagă. Circumstanțele sunt conturate de Dumnezeu, ceea ce înseamnă că în orice fel ne poate transmite dorința Sa, chiar și prin intermediul visului.

BIBLIOGRAFIE

1. ABLONCZY Dániel: *Zsoltárok könyve II. kötet*, Budapest, Open Art Kiadó, 1998.
2. ATKINSON & HILGARD: *Pszichológia*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
3. ATTIAS, Jean-Christophe Esther Benhassa: *A zsidó kultúra lexikona*, Budapest, Balassi Kiadó, 2003.
4. BAGDY Emőke: *Álmok, szimbólumok, terápiák*, Budapest, Hungarian Edition Kulcslyuk Kiadó, 2013.
5. BARTHA Tibor és VLADÁR Gábor (szerk.): *Bibliai Fogalmi Szókönyv*, Budapest, Református Zsinati Sajtóosztálya, 1984.
6. BERNÁTH László és RÉVÉSZ György (szerk.): *A pszichológia alapjai*, Budapest, Tertia Kiadó, 1995.
7. *BIBLE WORKS, 6/Septuaginta – Az Ószövetség görög fordítása (LXX)*, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.
8. *BIBLIA – magyarázó jegyzetekkel*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1996.
9. *BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA*, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1990.
10. *BIBLIAI NEVEK ÉS FOGALMAK*, Budapest, Evangéliumi Kiadó, 1988.
11. *BIBLIAI SZÓKÖNYV*, Debreczen, készítette Csizmadia Lajos theol. ak. Tanár, Hegedüs és Sándor Könyvkiadó hivatal, 1910.
12. *BIBLIKUS TEOLÓGIAI SZÓTÁR*, Paris, Les Editions de Cerf, 1970.
13. BODROG Miklós: *Álmunk, hitünk, életünk*, Győr, Kairosz Kiadó, 2003.
14. BOTTERVECK, G. Johannes, RINGGREN, Helmer: *Theological Dictionary of the Old Testament, Volume IV.*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans Publishing Company, 1980.
15. *BRITANNICA HUNGARICA – Világenciklopédia I kötet*, (Vezető szerkesztők: Árokszállási Éva, Halász Zoltán, Hegedüs Gábor, H. Székely János), Budapest, Magyar Világ Kiadó.
16. CASON, Thomas Scott: *Confessions of an Important Potentate: Reading Daniel 4 through the Lens of Ritual Punishment Theory*, in: *Journal for the Study of the Old Testament*, 39. évf., 2014. 1. szám, 79-100.
17. COREY, Judith: *Dreaming of Droughts: Genesis 37,1-11 in Dialogue with Contemporary Science*, in: *Journal for the Study of the Old Testament*, 38. évf., 2014, 425-438.

18. CZEGLÉDY Sándor (szerk.): *Bibliai Lexikon*, Budapest, Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet kiadása, 1931.
19. CSÁTH Géza: *Az álmodás lélektana*, Szeged, Lazi Bt., 2001.
20. CSIA Lajos: *Bibliai lélektan*, Budapest, Százszorszép Kiadó, 1994.
21. DIÓS István és VICZIÁN János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon, II kötet*, Budapest, Szent István Társulat, 1993.
22. DIÓS István és VICZIÁN János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon, V. kötet*, Budapest, Szent István Társulat, 2000.
23. DODDS, Eric R.: *The Greek and the Irrational*, California, University of California Press, Berkeley, 1951.
24. *EVANGELISCHES KIRCHENLEXIKON, Vierter Band*, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1996.
25. FORTIN László (szerk.): *Konkordancia – Bibliai szókönyv*, Budapest, Evangéliumi Kiadó, 1999.
26. FREUD, Sigmund: *Álomfejtés*, Békéscsaba, Helikon Kiadó, 1985.
27. FREUD, Sigmund: *Bevezetés a pszichoanalízisbe*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1986.
28. FREUD, Sigmund: *Pszichoanalízis*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1997.
29. GAEBELEIN, Arno C.: *Ószövetségi kommentár*, Budapest, Evangéliumi Kiadó, 2002.
30. GYÖKÖSSY Endre: *Isten elfelejtett nyelve, az álom*, Budapest, Szent Gellért Kiadó és Nyomda, 1999.
31. GYÖKÖSSY Endre: *Magunkról magunknak*, Budapest, Szent Gellért Kiadó és Nyomda, 1996.
32. HAAG, Herbert: *Bibliai Lexikon*, Budapest, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1989.
33. HAJDÓK János: *Zsoltárkönyv*, Budapest, Ex Libris, 1980.
34. HARRIS, William V.: *Dreams and Experience in Classical Antiquity (Álmok és tapasztalat a klasszikus ókorban)*, Cambridge/Mass, Harvard University Press, 2009.
35. HAYS, Christopher B.: *Chrips from the Dust: The Affliction of Nebucadnezzar in Daniel 4,30 in Its Ancient Near Eastern Context*, in: *Journal of Biblical Literature*, 126. évf., 2017. 2. szám, 305-525.
36. HELLER Ágnes: *Az álomfejtők*, Budapest, Múlt és Jövő, 2011.
37. HERMANN István: *Sigmund Freud, avagy a pszichológia kalandja*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1964.
38. HOLLADAY, William L.: *Indications of Segmental Sleep in the Bible*, in: *The Catholic Biblical Quarterly*, 69. évf., 2007. 2. szám, 215-221.

39. HOOP, Raymond DE: *Genesis 49 in its Literary and Historical Context*, Boston Köln, Brill Leiden, 1988.
40. HOUTMAN, C.: *What did Jacob See in his Dream at Bethel?* (Some remarks on Genesis XXVIII 10-22), *Vestus Testamentum*, 27. évf., 1977. 3 szám, 337-351.
41. JEROMOS BIBLIAKOMMENTÁR I. kötet, *Az Ószövetség könyveinek magyarázata*, Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2002.
42. JOUVET, Michael: *Alvás és álmok*, Budapest, Typotex Kiadó, 2008.
43. JUBILEUMI KOMMENTÁR I. kötet, *Az Ószövetség könyveinek magyarázata*, Budapest, Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 1998.
44. JUBILEUMI KOMMENTÁR II. kötet, *Az Ószövetség könyveinek magyarázata*, Budapest, Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 1998.
45. JUNG, Carl G.: *Analitikus pszichológia*, Készült a Rontledge & Kegan Paul Ltd 1982-es londoni kiadása alapján a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával.
46. JUNG, Carl G.: *Emlékek, álmok, gondolatok*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1987.
47. JUNG, Carl G.: *Gondolatok az álmokról és az önismeretről*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1996.
48. KAST, Verena: *Álmok*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2010.
49. *KERESZTYÉN BIBLIAI LEXIKON I. kötet*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993.
50. KOZMA Zsolt (szerk.): *Bibliai Fogalmi Szókönyv*, Kolozsvár, Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadványa, 1992.
51. KRAUS, Naftali: *Dávid zsoltárai II. kötet*, Budapest, Göncöl Kiadó, 2000.
52. KURT, Fenz Augustinus: *Und dennoch siegt Gott*, Stuttgart, KBW Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH, 1973.
53. *LEXIKON FÜR THEOLOGIE UND KIRCHE*, Zehnter Band, Freiburg, Herder, 2001.
54. MacKENZIE, S. J. R. A. F. MURPHY, R. E., CARM O.: „Job”, in: NJBC, 2
55. MARJOVSZKY Tibor: *Álmok az Ószövetségben és a környező népeknél*, Doktori dolgozat, Budapest, Református teológiai Akadémia, 1992.
56. MEULINK, Henneke - Korf Aat vab Rhijn: *A harmadik – akivel nem számolnak*, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2009.
57. MOLNÁR János: *A szerelem országútján, Az Énekek-Éneke magyarázata*, Kolozsvár, Koinónia Kiadó, 2003.
58. MOLNÁR János: *Héber nyelvtan*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1999.
59. MOLNÁR János: *Ószövetségi kortörténet*, Kolozsvár, Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet, 1993.

60. MOLNÁR V. József: *Ég és föld ölelésében – Tanulmányok a gyermekvilágról*, Budapest, Prolog Kiadó, 2003.
61. MURRE, J. H.: *Lexicon Nieuwe Testament*, Skandalon, 2009.
62. OBLATH, Michael: „To Sleep, Perchance to Dream..”: *What Jacob Saw at Bethel (Genesis 28,10-22)*, in: *Journal for the Study of the Old Testament*, 26. évf., 2001. 95. szám, 117-126.
63. PÁLFY Miklós: *A Zsoltárok könyve Válogatott zsoltárok magyarázata*, Budapest, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, 1964.
64. PÁLFY Miklós: *Jeremiás próféta könyvének magyarázata II. kötet, 25:15-52: 34*, Budapest, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1969.
65. PELEG, Yitzhak (Itzik): *Going up and Going Down: A Key to Interpreting Jacob's Dream (Gen 28,10-22)*, (Department of Biblical Studies, Beit Berl College Israel), 116. évf., 2006. 1. szám.
66. PINKER, Aron: *A Dream of a Dream in Daniel 2*, in: *Jewish Bible Quarterly*, 33. évf., 2005. 4. szám, 1-10.
67. RAD, Gerhard VON: *Az Ószövetség teológiája, I. kötet*, Budapest, Osiris Kiadó, 2007.
68. RAD, Gerhard VON: *Az Ószövetség teológiája, II. kötet*, Budapest, Osiris Kiadó, 2007.
69. RAHNER, Karl –VARGRIMTER Herbert: *Teológiai kieszótár*, Budapest, Szent István Társulat, 1980.
70. RAVASZ László: *Ószövetségi magyarázatok*, Budapest, Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 1993.
71. *RELIGION IN GESCHICHTE UND GEGENWART, Band 2*, Tübingen, Mohr Siebeck, 1999.
72. *RELIGION IN GESCHICHTE UND GEGENWART, Band 4*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2001.
73. *RELIGION IN GESCHICHTE UND GEGENWART, Band 7*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2004.
74. *RELIGION IN GESCHICHTE UND GEGENWART, Band 8*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2005.
75. *RÉVAI NAGY LEXIKON I. kötet*, Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1911.
76. ROHL, David M.: *Avarisz urai A nyugati civilizáció legendás eredetének feltárása*, Debrecen, Gold Book, 2007.

77. ROHL, David: *Fáraók és Királyok A Biblia – A mítosztól a történelemig*, Debrecen, Gold Book, 1995.
78. ROSSIER, H.: *Példabeszédek könyve*, Evangéliumi Kiadó, GBV.
79. RÓZSA Huba: *Az Ószövetség keletkezése*, Budapest, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Kiadója, 1986.
80. SCHAFER, Brigitte (Hrsg): *Aus Gottes Stimme hören – Lebensimpulse aus der Welt der Traume*, Stuttgart, Verlag Katolisches Bibelwerk GmbH, 2009.
81. *STUDIA DOCTORUM THEOLOGIAE PROTESTANTIS*, Kolozsvár, Kiadja a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 4. évf., 2013, 1. szám.
82. SZABÓ Andor: „*Lábam előtt mécses a Te Igéd*”, Budapest, Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1988.
83. SZATHMÁRY Sándor: *Bibliaismeret I. Ószövetség*, Budapest, Református Zsinati Iroda, 1993.
84. *THEOLOGISCHE REALENZYKLOPADIE, Band XXXIV*, Berlin, New York, Walter der Gruyter, 2002.
85. *THEOLOGISCHES WÖRTERBUCH ZUM ALTEN TESTAMENT, Band II.*, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 1977.
86. UNTERMAN, Alan: *Zsidó hagyományok lexikona*, Szekszárd, Helikon Kiadó, 1999.
87. VARGRIMTER, Herbert – *Új teológiai szótár*, Budapest, Göncöl kiadó, 2006.
88. VIRÁGH Sándor: *Bibliai Fogalmi Szókönyv*, Budapest, Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya, 1963.
89. WALLACE, Ronald S.: *Dániel könyve*, Budapest, Harmat Kiadó, 1998.
90. WESTERMANN, Claus GLOEGE, Gerhard: *A Biblia titkai – Bevezetés a Bibliába*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1997.
91. WOLF, Hans Walter: *Az Ószövetség antropológiája*, Budapest, Harmat Kiadó, 2003.
92. XERAVITS Géza: *A Zarándokénekek, Zsoltártanulmányok, I. kötet (Zsolt 120-134)*, Budapest, Szent Mauriciusz Monostor-bakonybél L'Harmattan, 2006.

Surse online:

93. *12 gyakran megjelenő álmokép*, (Online forrás: <https://filantropikum.com/12-gyakran-megjeleno-alomkep-es-ezek-jelentese/>), [2016.11.24].

94. *Álomfejtés*, (Online forrás: [https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81lomfejt%C3%A9s_\(k%C3%B6nyv\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81lomfejt%C3%A9s_(k%C3%B6nyv))), [2020.02.01].
95. *Álomfejtés, mit üzennek az álmaink?* (Online forrás: <http://www.lelkititkaink.hu/almaink.html>), [2016.11.24].
96. *Álomkutatás*, (Online forrás: <http://ezomisztika.hu/book/export/html/12>), [2016.11.24].
97. *Az álmok jelentőségéről*, (Online forrás: <http://www.vital.hu/themes/psyc/alom1.htm>), [2020. 02.03].
98. *Az álmok titokzatos világa*, (Online forrás: <http://www.lelekpalya.hu/cikkek/életmod/az-almok-titokzatos-vilaga/>), [2018.03.25].
99. CZANIK Péter: *A Példabeszédek könyvének magyarázata*, (Online forrás: <http://152.66.64.20/gergo/biblia/jbooks/Peld.%201.htm>), [2019.05.10].
100. DÖBRÖSSY Lajos: *Jób könyvének magyarázata*, (Online forrás: <http://152.66.64.20/gergo/biblia/jbooks/Job.%201.htm>), [2019.06.10].
101. GRÜN, Anselm: *Az álmok szerepe a Bibliában*, *Érted vagyok – a jézusi tájékozódás folyóirata*, 17. évf., 6. szám, 6-8 oldal, 2016. (Online forrás: http://ertedvagyok.hu/100/100_06-08.pdf, 6.), [2016.11.24].
102. JONES, W. H. S: *Hippocrates with an English Translation*. 4. évf., 420-447. The Loeb Classical Library, Harvard University Press (Online forrás: *Álomfejtés gyógyítás az ókori Görögországban*, http://okorportal.hu/wp-content/uploads/2013/06/2009_2_textus_1.pdf), [2018.03.25].
103. KÁLVIN János: *Ézsaiás könyvének magyarázata* (Online forrás: http://www.refkossuthter.hu/sites/default/files/fajlok/kalvin_ezs.pdf), [2020.02.06].
104. KÁLVIN János: *Magyarázat Dániel próféta könyvéhez* (Online forrás: http://www.refkossuthter.hu/sites/default/files/fajlok/kalvin_daniel.pdf), [2020.02.06].
105. KÁLVIN János: *Zsoltármagyarázatok*, (Online forrás: <https://www.scribd.com/doc/69770710/Kalvin-Janos-Kommentar-a-Zsoltarok-konyvehez>), [2020.02.03].
106. *KERESZTYÉN BIBLIAI LEXIKON*, (Online forrás: https://www.arcanum.hu/hu/online_kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/e-e-9B2A/emberfia-C9BE6/), [2018.04.01].
107. KOMORÓCZY Géza: *Rangjavesztett tudomány, Álomfejtés az ókori Mezopotámiában*, (Online forrás: 2000, 4, no. 2 (MCMXCII. február) pp. 47-58, 1992.), [2020.02.01].

108. Mc. CREESH, Thomas P.: *Példabeszédek könyve*, (Online forrás: www.biblia-tarsulat.hu/biblia/komm20pelda.doc), [2018.05.02].
109. MURPHY, R. E., CARM, O.: *Énekek Éneke*, (Online forrás: www.biblia-tarsulat.hu/biblia/komm1/22eneke.doc), [2019.03.12].
110. NAGY Tamás Gergely: *Alvászavarok tünetei és kezelés*, (Online forrás: https://www.hazipatika.com/betegsegek_a_z/alvaszavarok/374?autorefreshed=1), [2020.03.05].
111. PAWLOWSKI, Milos, MENDEL, Yavor, KAISERMANN, John, C. S. B Equipment, Stanford Books, 10. rész, 1957. [2019.03.12].
112. *PROGRAME SCOLARE*, (Online forrás: <http://www.programe.ise.ro.htm>), [2016.11.24].
113. *Tudat és álom*, (Online forrás: <http://www.napialvas.hu/tudat-es-alom/>), [2016.11.24].
114. ZERGI Gábor: *A Prédikátor könyvének magyarázata* (Online forrás: <http://152.66.64.20/gergo/biblia/jbooks/Pred.%201.htm>), [2019.01.10].
115. ZERGI Gábor: *Az Énekek Éneke magyarázata*, (Online forrás: <http://152.66.64.20/gergo/biblia/jbooks/Enekek.%201.htm>), [2019.06.12].
116. ZOLLER Rezső: *Az alvás és az alvási zavarok*, (Online forrás: <https://www.webbeteg.hu/cikkek/apnoe/13816/alvas-alvasi-fazisok>), [2020.02.03].